

مطالعه رابطه شاخصهای شفافیت و پاسخگویی و کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم مطالعه کشورهای حوزه سند چشم انداز توسعه کشور

محمد بهروزی^۱ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۲۹

مسعود پور کیانی^۲ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۹

مژگان درخشان^۳

مهدی محمد باقری^۴

چکیده

هدف اصلی این مطالعه بررسی تأثیر شاخصهای شفافیت، پاسخگویی دولت و کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای منتخب (کشورهای حوزه سند چشم انداز توسعه کشور) طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ می‌باشد. برای این منظور از داده‌های آماری بانک جهانی برای متغیرهای مستقل و داده‌های موسسه لگاتوم برای شاخص رفاه لگاتوم استفاده شده است مدل تحقیق با استفاده از تکنیک داده‌های تابلویی تخمین زده شده است. نتایج نشان داد که بین شاخص فساد اداری و شاخص رفاه لگاتوم رابطه منفی و معنی دار وجود دارد همچنین بین فساد قانونی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی دار و منفی مشاهده شد؛ اما بین فساد سیاسی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی داری مشاهده نگردید؛ همچنین بین شاخصهای شفافیت و پاسخگویی دولت با شاخص رفاه لگاتوم هم رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد؛ از این رو مهم‌ترین توصیه سیاستی این مطالعه برای نیل به اهداف سند چشم انداز کشور ارتقای شاخصهای نهادی از جمله بهبود قوانین و مقررات و ساختارهای پاسخگویی می‌باشد علاوه بر این مبارزه سیستماتیک با فساد و باز تعریف فساد در قوانین و تعیین حدود و ثغور مسولیت اجتماعی و اختیارات مدیران محلی و تفویض اختیار به آنان توصیه می‌گردد.

طبقه بندی موضوعی: (JEL); C23; E31; E62 H11; H19

واژگان کلیدی

شاخص کنترل فساد، شاخص رفاه لگاتوم، شاخص شفافیت، رهیافت داده‌های تابلویی.

۱ دانشجوی دکتری گروه مدیریت، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران d.mohammadbehroozi@gmail.com

۲ دانشیار گروه مدیریت، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران (نویسنده مسئول) pourkiani@iauk.ac.ir

۳ استادیار گروه مدیریت، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران mojhganderakhsan@gmail.com

۴ استادیار گروه مدیریت، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران m.mohammadbagheri@gmail.com

در طی سالهای اخیر مطالعات قابل توجهی در خصوص تأثیر فساد بر متغیرهای اجتماعی و اقتصادی صورت گرفته به طوری که در اغلب مطالعات تأثیر فساد بر متغیرهای رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و داخلی و کارایی اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است. ولی به نظر می‌رسد بررسی تأثیر پاسخگویی و کنترل فساد بر کیفیت زندگی در مطالعات تجربی در دهه‌های اخیر مورد توجه قرار نگرفته و لذا بررسی تجربی بین این متغیرها می‌تواند یکی از حوزه‌های مطالعاتی جدید در ادبیات مرتبط با توسعه سیاسی و توسعه انسانی باشد. (تقوی، مهدی؛ ۱۳۹۰: ۹۳). دلایل متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد متغیرهای شفافیت و پاسخگویی دولت و کنترل فساد و کیفیت زندگی (شاخص رفاه) با یکدیگر ارتباط دارد. فساد به طور غیرمستقیم توسعه انسانی را با کاهش رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری تحت تأثیر قرار می‌دهد. مطالعات متعدد نشان می‌دهد که فساد چه تأثیراتی در کیفیت زندگی و آموزش و پرورش و بهداشت دارد (مارو، ۲۰۱۴: ۱۴۱). فساد اثر منفی‌ای بر اعتماد به نهادهای سیاسی دارد، در حالی که تجربه فساد، اعتماد عمومی به نهادهای ملی را کاهش می‌دهد. فساد فقدان اعتماد را تقویت می‌کند و فقدان اعتماد تلاش حکومت در ارتقای رفاه اجتماعی را بی‌اثر می‌کند و برنامه توسعه انسانی را ناکارآمد می‌کند. تحقیقات علیت قوی متقابلی بین فساد و کیفیت زندگی را اثبات کرده‌اند (موریس و کلسنر، ۲۰۰۸: ۳۶). نتایج تجربی تأیید کرده که سطح بالای فساد توسعه انسانی را کاهش می‌دهد. در یافته‌ای از کافمن، با بهبود یک انحراف استاندارد در کنترل فساد، مرگ و میر کودکان ۷۵ درصد کاهش می‌یابد و منجر به دست‌آوردهای قابل توجهی در سواد می‌شود (کافمن، ۲۰۰۹: ۱۴۱) بعلاوه، همانطور که رز آکرمن^۱ استدلال کرده است: فقدان شفافیت، منجر به تحریف تخصیص مزایای اقتصادی و توزیع درآمد عادلانه کمتر می‌شود. سهم توزیع ثروت کشور را انحصاری و به نابرابری در ثروت کمک می‌کند (اکرمن، ۱۳۸۵: ۵). بررسی‌های اندرسون در خصوص اثر پاسخگویی دولت و کنترل فساد بر سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد، شهروندان در کشورهای فاسدتر ارزیابی منفی از عملکرد نظام سیاسی و اعتماد کمتری به کارمندان دولت دارند (آندرسون، ۲۰۰۳: ۸۹). با عنایت به این موارد ملاحظه می‌شود که متغیرهای شفافیت و کنترل فساد و شاخص رفاه به لحاظ نظری می‌تواند با یکدیگر ارتباط

1. Rose-Ackerman

مستقیمی داشته باشند. از آنجا که بررسی تجربی بین متغیرهای یاد شده در سالهای اخیر از بعد تجربی مورد توجه قرار نگرفته است، لذا در این مطالعه سعی می شود به صورت تجربی و برای گروه کشورهای حوزه سند چشم انداز توسعه کشور رابطه بین متغیرهای شفافیت و پاسخگویی دولت و کنترل فساد و کیفیت زندگی (شاخص رفاه لگاتوم) با بهره گیری از تکنیک داده های تابلویی برای سالهای ۲۰۰۳-۲۰۱۸ مورد بررسی قرار گیرد. برای این منظور مهمترین سؤال مورد بررسی در این مطالعه آن است که تأثیر متغیرهای شفافیت و پاسخگویی دولت و کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم در گروه کشورهای مورد مطالعه چگونه است؟

چستی مفهوم شفافیت و ارتباط آن با فساد

تعریف شفافیت

شفافیت مربوط است به هنجارها و اعمال قدرت مشروع در افشای اطلاعات در خصوص تصمیمات، اجرا و کیفیت اجرا که شامل تصمیمات و اعمال حکومت ها، آژانس های بین المللی و فراملی، شرکت ها جوامع مدنی و تشکلهای حرفه ای می شود (دانایی فرد حسن؛ ۱۳۸۴: ۱۰۱). به عبارت دیگر، شفافیت همان آشکار بودن است؛ به طوری که در یک چارچوب دموکراتیک، شخص قادر به تشخیص باشد و درک اینکه چه تصمیماتی، چگونه و براساس چه استانداردهایی گرفته و چگونه اجرا می شوند. از این نظر، شفافیت به خودی خود هدف نیست، بلکه ابزاری است برای رسیدن به اهداف و قبل از همه ابزاری است برای ایجاد فضای سیاسی و اقتصادی برای مردم تا در این فضا بتوانند حقوق خود را اعمال و از آن دفاع نمایند (دانایی فرد حسن؛ ۱۳۸۴: ۱۰۹). هدف از شفافیت، اجازه دادن به شهروندان، بازار و گروهها برای پاسخگو نگهداشتن در قبال سیاستها و عملکردها است. بنابراین شفافیت را می توان به منزله اطلاعاتی دانست که توسط نهادها منتشر می شوند و ارزیابی این نهادها را آسانتر و روشن تر می سازند.

تعریف فساد

تعریف فساد از نظر غالب محققان برجسته از جمله مائورو (۱۹۹۵)، تانزی (۲۰۰۸)، باریتو (۲۰۰۰)، جاین (۲۰۰۱) و کولستاد و ویگ (۲۰۱۱) عبارت است از: سوءاستفاده از قدرت عمومی در راستای منافع شخصی. (سامتی، مرتضی و همکاران؛ ۱۳۸۵: ۸۹)

جدول زیر برخی مفاهیم شفافیت خلاصه شده است:

کلیدواژه	توضیح
حق اطلاعاتی	شفافیت یعنی ارائه حق اطلاعاتی: داده‌هایی که باید، در زمانی که باید، در قالبی که باید، با کیفیتی که باید، در محلی که باید، و به مخاطبی که باید ارائه شوند. لذا وقتی همه این شروط باشند، شفافیت حاصل شده است. کمتر یا بیشتر از آن می‌شود عدم شفافیت. لذا شفافیت الزاماً به معنای ارائه همه اطلاعات به همه افراد نیست.
نهفته در عمق مصادیق، یا «تعریف با مصداق»	تعریف «حق اطلاعاتی»، تعریفی جامع و البته کلی است. از سوی دیگر تعاریف رایج از این مفهوم هم بسیار جزئی هستند. لذا بهترین روش، شناخت شفافیت در مصادیق آن است. شفافیت به دقت شناخته نمی‌شود، مگر در مصادیق متنوع و متعدد آن. هر موضوعی دارای ابعاد شفافیتی خاص خود است که بایستی به دقت طراحی و تعریف شود. کلی‌گویی در شفافیت (همانند کلی‌گویی در سایر موضوعات) بسیار مخرب و مایهٔ فساد است. لذا کسی که مایل به شناخت دقیق شفافیت است، باید به طور دقیق و گسترده‌ای در مصادیق آن غور (مطالعهٔ عمیق) کند.
سهل‌ممتنع	شفافیت علیرغم سادگی ظاهر، اما دقت‌های حقوقی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فنی گسترده‌ای دارد. این مسئله یکی از دلایل غفلت از شفافیت و اکتفا به گزاره‌های کلی در طول ده‌ها سال است.
معنایی گسترده	هرگونه باز بودن حکومت در ارائه یا کسب اطلاعات، مصداقی از شفافیت (حق اطلاعاتی) است. چنین تعریفی معنایی بسیار گسترده را ایجاد و شفافیت را به یک «کلان پارادایم» مبدل می‌سازد.
معنای متحول	معنای شفافیت در طول سال‌ها (بویژه در دهه گذشته) تغییر جدی یافته است. این تغییرات عمدتاً ناشی از تحولات مهم در عرصه‌های فناوری و اجتماعی بوده است. ناگفته پیداست که با استمرار این تحولات، معنای شفافیت نیز تکامل می‌یابد. برای نمونه در گذشته «دسترسی به اطلاعات» مترادف شفافیت بود، اما امروزه تنها «استفاده‌پذیری اطلاعات» (با تعریف و دقت‌های حقوقی و فنی زیادی) مصداق آن است.
ابزارهای متحول	تحقق شفافیت از طریق ابزارهای مختلفی حاصل می‌شود که در طول زمان کامل‌تر می‌شوند. برای نمونه اگر یک‌صد سال پیش «ارائه مذاکرات مجلس شورای اسلامی از طریق رادیو» مصداق شفافیت بود، امروزه تنها «پخش زنده و ارائهٔ آرشیو صوتی و تصویری، و نیز ارائه برخط خلاصه و مشروح مذاکرات از طریق وب، با قابلیت جستجوی موضوعی و فردی» شفافیت است.

زیرساخت حل مسائل	شفافیت راه حل هیچ مسئله‌ای نیست، اما مهمترین و لازم‌ترین زیرساخت حل انبوهی از مسائل است. شفافیت در مقدمه بسیاری از اقدامات و سیاست‌ها در حل مسائل ملی جای می‌گیرد. لذا نگاه به شفافیت باید اساسی، زیرساختی و دارای اولویت باشد.
مفاهیم مرتبط	انبوهی از مفاهیم وابسته به شفافیت هستند؛ که برخی از مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: مشارکت (مردمی) و همکاری (بین‌دستگاهی)، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی، مبارزه با فساد، افزایش بهینگی و کارآمدی، ارتقاء اعتماد و سرمایه اجتماعی، داده باز

منبع: فیشر (۲۰۰۲)

دو قلمرو کلی شفافیت

مطالعات نشان می‌دهد که در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان قلمرو شفافیت را به دو حوزه کلی تقسیم کرد: شفافیت سیاسی (حاکمیتی) و شفافیت اطلاعاتی (اقتصادی). در شفافیت سیاسی (حاکمیتی) عمده تمرکز بر مبارزه با فساد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو کردن مسئولین یک کشور است. (حبیبی، نادر ۱۳۷۵: ۱۰۲) در یک فضای مبهم که مردم از نحوه عملکرد مسئولین خود خبر نداشته و در مسائل مختلفی (همچون نظارت و ارزیابی، همفکری، تصمیم‌گیری و اجرا) مشارکت داده نشوند، اعتماد عمومی نسبت به حاکمیت کاهش می‌یابد. از سوی دیگر در شرایط فقدان شفافیت و نظارت عمومی، مصادیق ناکارآمدی و فساد نیز در حاکمیت افزایش می‌یابد که این نیز به نوبه خود بر پیکره سرمایه اجتماعی ضربه می‌زند. به همین جهت در فضای شفافیت سیاسی (حاکمیتی) از طریق ایجاد شفافیت و مشارکت بخشی به مردم، به دنبال مبارزه با مشکلات مذکور و سلامت بخشیدن به پیکره حاکمیت هستیم. (حبیبی، نادر ۱۳۷۵: ۱۰۵) اما وقتی حاکمیت از نظر پیکره خود سالم شد، برای حسن رفتار و عملکرد، نیازمند شناخت مناسبی از محیط پیرامونی خود است. این شناخت مناسب برای حاکمیت به مثابه نوری است که چپستی، میزان و محل‌های دقیق مشکلات و معضلات را مشخص می‌کند، به وی قدرت دقیق شناخت مسئله، طراحی راه‌کارها، تصمیم‌گیری و سرانجام حسن اجرا و ارزیابی را می‌بخشد. بدین ترتیب «شفافیت اطلاعاتی» یا «شفافیت اقتصادی» یعنی دانش کافی و لازم و در زمان لازم و در محل‌های لازم در اختیار دستگاه‌های مختلف حاکمیت قرار داشته باشد تا بتواند در سطوح مختلف یک فرایند تصمیم‌گیری حسن عملکرد را از خود نشان دهد.

شفافیت سیاسی (حاکمیتی)	شفافیت اطلاعاتی (اقتصادی)	
هدف اصلی	- توانمندسازی بدنه حاکمیت	- توانمندسازی رفتار حاکمیت
راهنماها	- مبارزه با فساد - مسئولیت‌پذیری صاحبان مناصب - پاسخگویی صاحبان مناصب - شایسته‌سالاری صاحبان مناصب - مشارکت مردم در نظارت و ارزیابی - مشارکت مردم در فرآیندهای تصمیم‌سازی - افزایش اعتماد مردم و سرمایه اجتماعی	- ارتقاء توان تصمیم‌گیری حاکمیت - ارتقاء توان اجرای حاکمیت - ارتقاء توان نظارت حاکمیت
نمونه‌ها و مصادیق	- شفافیت درآمدها و دارایی‌های مسئولین - شفافیت رصد وعده‌های مسئولین - شفافیت مشروح مذاکرات مسئولین - شفافیت آراء مسئولین - شفافیت هزینه‌های اقدامات حاکمیت - شفافیت پروژه‌های حاکمیت - شفافیت مشاغل پیشین مسئولین - شفافیت منافع و تعارض منافع	- سامانه‌های کاداستر زمین - سامانه‌های گمرک - سامانه‌های اعتبارسنجی مشتریان بانک - سامانه‌های اطلاعات اقتصادی - کارت سوخت - طرح شبنم - اتصال سامانه‌های بانک و بیمه و گمرک - اتصال سامانه‌های مالیات و گمرک
قوانین پایه	- حدود ۱۵ عدد قانون پایه	- تعدد و تراجم قوانین و آیین‌نامه‌های داخلی - در کنار ضعف یا خلاء قانونی.
مجریان قانون	- قوانین بالادستی بوده و عموم دستگاه‌های حاکمیت ملزم به اجرای آنها می‌باشند	- هر دستگاه و نهادی به اقتضای فعالیت خود مخاطب قانون یا آیین‌نامه‌ای قرار می‌گیرد.
سامانه‌های مرتبط	- محدود و معدود	- بسیار متعدد، متنوع و اغلب سطحی
مخاطب سامانه‌ها	- عمدتاً مردم	- عمدتاً دستگاه‌های اجرایی و نظارتی
میزان پیچیدگی	- اندک، عامه فهم	- زیاد، مخصوص نخبگان
قلمرو دانشی	- مدیریت دولتی	- سیاست‌گذاری عمومی

منبع: دانایی فرد (۱۳۸۴)

ضرورت و اثرات شفافیت اطلاعاتی

هر حکومتی جهت دستیابی به اقتصادی با ثبات، کارآمد و پویا بایستی توانایی رصد، برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های حوزه اقتصادی را داشته باشد. رصد، برنامه‌ریزی و اجرا به انحاء مختلف به مقوله □ خطیر شفافیت فضای اقتصادی گره خورده است و به عبارتی شفافیت اطلاعات اقتصادی از مقدمات و مقومات حصول هر یک از این سه موضوع می‌باشد.

به خاطر همین درهم تنیدگی هاست که امکان کم اهمیت دیدن موضوع شفافیت اطلاعاتی وجود ندارد چه برسد به اغماض از این مقوله. (جعفری صمیمی، احمد؛ ۱۳۸۰: ۱۹) از مهمترین دلایل ناظر بر این اهمیت می توان به سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی که توسط رهبر معظم انقلاب ابلاغ شده اشاره کرد. در بند «۱۹» این سیاست ها آمده است: «شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت ها و زمینه های فسادزا در حوزه های پولی، تجاری، ارزی و...». هرچند بررسی تاثیر گذاری و نقش شفافیت در بهبود و تقویت حکومتمداری خوب، خود می تواند یک عنوان پژوهشی کلان باشد؛ اما در این جا به شکل خلاصه در چند مورد به توضیح و تبیین گرفته می شود. (پوراحتشام محمد؛ ۱۳۹۷: ۱۶۴)

۱. شفافیت، یکی از شاخص های حکومتمداری خوب است. به هر میزانی سازوکارهای اداری یک کشور از شفافیت بالایی برخوردار باشد؛ حکومتمداری خوب نیز بهبود و تقویت می گردد. بنابراین، دستیابی به حکومتمداری خوب ایجاب می کند که دولت ابزارها و زمینه های لازم را برای شفاف سازی پروسه های اداری و خدمات رسانی، فراهم نماید.

۲. شفافیت، مشارکت فعال شهروندان را در امور سیاسی و اجتماعی تقویت می کند. وجود شفافیت شرط لازم برای کسب اعتماد عمومی نسبت به دستگاه حاکم و شیوه اداره کشور است. زمانی که شهروندان در رابطه با اداره عامه کشورشان، به اطلاعات با کیفیت بهتر و کمیت بیشتر دسترسی داشته باشند؛ موجب تقویت اعتمادشان نسبت به دولت گردیده و آنان را به همکاری بیشتر در امر توسعه و اجرای نظم عمومی تشویق می کند. اطلاعات، یکی از حیاتی ترین مسائل برای بقای دموکراسی است. اگر مردم از آنچه در جامعه در حال وقوع است، اطلاع نداشته باشند و اقدامات حاکمان از دیده ها پنهان بماند، مردم قادر به ایفای نقشی معنادار در امور اجتماعی نخواهند بود. از همین رو، دولت باید در پی تأمین بیشتر شفافیت باشد تا بتواند روابط مقامات عمومی و مردم را توسعه داده، میان اطلاعات ایجاد شده در دستگاه اداری و آنچه در اختیار شهروندان است، توازن برقرار نماید و بدین گونه، مشارکت مردم را در روند حکومتمداری تقویت و مشروعیت خود را افزایش دهد.

۳. نقش دیگر شفافیت، جلوگیری از فساد اداری است. فساد اداری را می توان به سوء استفاده از قدرت عمومی و امکانات و اختیارات دولتی برای نیل به نفع شخصی تعریف کرد. مصادیق بارز فساد بر اساس قانون نظارت بر تطبیق استراتژی مبارزه علیه فساد اداری افغانستان،

عبارتند از: رشوت، اختلاس، سرقت و تزویر اسناد، اتلاف غیر مجاز اوراق و اسناد رسمی، تجاوز از حدود صلاحیت قانونی، تعلل در اجرای وظیفه، سوء استفاده از موقف وظیفوی، کتمان حقیقت، افزایش غیر قانونی دارایی، دخیل ساختن ملاحظات قومی، منطق‌هایی، مذهبی، جنسیتی و شخصی در اجرای امور محوله و.... شفافیت و دسترسی به اطلاعات موجود در مؤسسات عمومی، علاوه بر فراهم نمودن امکان نظارت مردم بر عمل کرد مدیران دولتی و عمومی، ابزار مهمی برای مبارزه با فساد اداری و حتی یک عامل بازدارنده برای توسعه فساد است. بنابراین، سستی‌ترین علت نیاز به شفافیت جلوگیری از بروز فساد اداری و مبارزه با آن است. دولتی که متعهد به ایجاد حکومتداری خوب و اداره سالم باشد، به کنترل و کاهش فساد توجه جدی نموده، شفافیت را افزایش می‌دهد. (پوراحتشام محمد؛ ۱۳۹۷: ۱۶۶)

۴. شفافیت، زمینه پاسخ‌گویی و حساب‌دهی بهتر را فراهم می‌کند. برای حکومتداری مؤثر لازم است که جواب‌گویی در مورد تصمیم‌های گرفته شده و نحوه تطبیق آن در یک میعاد یا دوره زمانی معین به مردم و مراجع مربوطه انجام شود. پاسخ‌گویی در برابر قانون و مردم، باید در تمام زمینه‌ها و بخش‌ها وجود داشته باشد؛ چه دولت و چه بخش خصوصی و حتی افراد. موجودیت شفافیت در قوانین، مقرره‌ها، طرز العمل‌ها، سیستم و سازوکارهای اداری، مقام‌ها و ماموران دولتی را مجبور و مکلف می‌سازد تا از مسوولیت، صلاحیت و کمیت و کیفیت کار خود پاسخ‌گو و حساب‌ده باشد. (پوراحتشام محمد؛ ۱۳۹۷: ۱۶۶)

نسبت شفافیت و کاهش فساد

شواهد نشان می‌دهد که کشورهای غیردموکراتیک بیشتر در معرض فساد قرار دارند، چراکه در آن دولتها طوری سازماندهی شده‌اند که کنترل و تعادل کمتری برای قدرت وجود دارد؛ اگرچه در داخل سیستم دموکراتیک نیز زمینه‌های گسترده‌ای برای فساد وجود دارد اما فساد اغلب در ارتباط با قدرت زیاد نظام اجرایی است و برای ممانعت از فساد می‌بایست؛ قدرت و ابزار شاخه اجرایی محدود و تحت نظارت باشد. با تفکیک قوا و نقش و اختیارات مجلس در قانونگذاری بر سیستم مدیریت عمومی نظارت شود و کنترل و تعادل مؤثر بین نهادها برقرار شود. دولت برای عملکرد خود در مقابل قوه قضائیه، مجلس و جامعه مدنی و در نهایت مردم پاسخگو باشد. (دامیر، ۲۰۱۱: ۱۲۸) بدیهی است که برقراری یک سیستم کنترل و تعادل مؤثر و پاسخگو

کردن عوامل دولتی تنها در یک محیط شفاف امکان پذیر است لذا سیستم باید طوری باشد که امکان افشای فساد را بدهد و این تنها با امکان دسترسی به اطلاعات دولتی و حسابهای دولتی ممکن خواهد بود.

ضرورت و آثار شفافیت سیاسی

کلیدواژه	توضیح
بهترین راهبرد	شفافیت سریع ترین، کم هزینه ترین، ساده ترین، مبنایی ترین و قابل اعتمادترین سازوکار برای مبارزه با فساد (هم در پیشگیری و هم کشف جرم)، افزایش مسئولیت پذیری و پاسخگویی، ارتقاء شایسته سالاری، مشارکت فعال و مؤثر مردمی، کاهش هزینه و زمان، و در نتیجه افزایش کارآمدی و سرمایه اجتماعی حاکمیت است.
حلقه گم شده	شفافیت، حلقه گم شده زنجیره بسیاری از آرمان های انقلاب اسلامی است: مسئولیت پذیری و پاسخگویی / کاهش هزینه و زمان (مبارزه با اسراف و تبذیر) / مشارکت گسترده عموم مردم در عموم فعالیت های کشور / برقراری عدالت و رفع تبعیض های ناروا (که در قانون اساسی هم به آن اشاره شده) / ... (توضیحات در ادامه)
ریشه اصلی	ریشه اصلی مفاسد و مشکلاتی که امروزه در کشور وجود دارد، نبود شفافیت است. این مفاسد و مشکلات ریشه در فقدان زیرساخت هایی دارند که شفافیت راه کار تحقق آنهاست. شفافیت امکان بروز جرم را کاهش و احتمال کشف آنرا افزایش می دهد و بدین ترتیب سبب کاهش ارتکاب جرم می شود.
رویکردی ساختاری-اجتماعی	در گفتمان انقلاب اسلامی، فهم این نکته بسیار حیاتی است که استقرار اسلام نیازمند رویکردی ساختاری - اجتماعی (در کنار رویکردی درونی - فردی) است. شفافیت مهم ترین رویکرد در انجام اصلاحات ساختاری (به عنوان مکمل انبوهی از راهبردهای ضروری در اصلاحات درونی - فردی) است.
شفافیت به مثابه نور ۱	بدون شفافیت، قدم از قدم نمی توان برداشت، همانند خانه تاریک و البته بی نظم و آشفته ای که بدون نور. هر قدمی (حتی با نیت اصلاح) می تواند بسیار خطرناک باشد. لذا شفافیت مانند نوری است که مسائل را روشن می کند، ابهامات را از بین می برد و پس از آن تازه می توان نسبت به مسائل فکر و برای آنها تدبیر کرد.
شفافیت به مثابه نور ۲	نقش شفافیت در مبارزه با فساد، همانند نقش نور آفتاب در آفت کشی است: سالم، طبیعی و سازنده.

شفافیت رانت‌ها را از بین می‌برد؛ چرا که اطلاعات مرتبط با پروژه‌ها و اقدامات، شفاف و روشن خواهند بود و در نتیجه دسترسی به آنها برای همگان آزاد و رقابتی شده، نتایج و دستاوردهای پروژه‌ها به صورت علنی ارائه می‌گردد و فرصت‌ها به صورت طبیعی توزیع می‌شود.	زیرساخت تحقق عدالت
شفافیت سبب کاهش اقدامات و هزینه‌های غیرضروری می‌شود: جلسات، همایش‌ها، تصمیمات، خریدها... شفافیت سبب کاهش حجم غیرضروری حکومت می‌شود: استخدام‌های غیرضروری، کاهش نیروی انسانی ناکارآمد، کاهش قوانین غیرضروری، کاهش دستگاه‌ها غیرضروری، واگذاری (خصوصی سازی) اقدامات دولتی غیرضروری	بهینگی حاکمیت
شفافیت استدلال را بجای لفاظی می‌نشانند، چرا که شفافیت توجهات به عمق معانی، کیفیت استدلال‌ها و گستردگی شواهد و مدارک جلب می‌کند، و زمینه تقبیح پرگویی و بیهوده‌گویی، لفاظی و سفسطه را فراهم می‌کند.	استدلال بجای لفاظی
شفافیت، عموم مردم (بویژه خبرگان و ذی‌نفعان و فعالان) را در مراحل مختلف «اقدام حکومتی»، یعنی: «عارضه‌یابی، شناخت مسائل، اولویت‌بندی مسائل، تدوین راه‌کارها، اولویت‌بندی راه‌کارها، اجرا، نظارت و ارزیابی» به طور گسترده، فعال و سازنده‌ای مشارکت می‌دهد.	افزایش مشارکت
شفافیت سبب دقت مضاعف مسئولین در تصمیم‌گیری شده و تصمیم‌گیران را نسبت به به‌کارگیری نظرات خبرگان، ذی‌نفعان و عموم مردم ملزم می‌کند. همچنین مسئولیت‌پذیری را به مسئولین باز گردانده و مسئولین را نسبت به قول و تصمیم و فعل خود پاسخگو می‌کند.	کارآمدی مسئولان
شفافیت، سبب شناسایی قوانین متعارض، مشخص شدن محل تعارضات و اختلافات، ایجاد بستر همفکری و تلازم بین‌دستگاهی و در نتیجه وفاق و همکاری در حل مسائل می‌شود.	مایه وفاق و همکاری بین دستگاهی

منبع: فرهادی‌نژاد (۱۳۸۸)

شاخصهای ارزیابی شفافیت

از آنجایی که شفافیت دربرگیرنده مفاهیم نظارت، پاسخگویی، آزادی اطلاعات، روشن و صریح بودن قوانین، دموکراسی و آزادی انتخابات، ثبات سیاسی و اقتصادی و مبارزه با فساد می‌باشد، می‌توان شاخصهای متعددی را برای آن شناسایی نمود. حتی می‌توان در موارد تخصصی‌تر، شاخصهای کلان یا بخشی برای هر حوزه خاص تعریف و میزان شفافیت را ارزیابی نمود. (مارتینز، ۲۰۱۱؛ ۲۹)

اما بطور کلی دو شاخص مهم برای شفافیت در سطح بین المللی مطرح می‌باشد که در ذیل به آنها اشاره می‌شود:

۱- شاخص حکمرانی خوب،

۲- شاخص آزادی اقتصادی.

شاخص حکمرانی خوب در مطالعه کافمن و کرای (۱۹۹۶) با محاسبه ۶ شاخص حکومت داری اندازه گیری شده است. پاسخگویی و حق اظهار نظر، ثبات سیاسی و عدم خشونت، کارآمدی حکومتی، کیفیت قوانین، نقش قانون و کنترل فساد از جمله این شاخص‌ها می‌باشند. این شاخصها انعکاسی از نظرات بخش عمومی، بخش خصوصی، مؤسسات متخصص غیردولتی، شهروندان و بنگاههای اقتصادی در مورد عملکرد حکومت است. (سامتی، مرتضی و همکاران: ۱۳۸۵: ۹۱) شفافیت مواردی چون نکات زیر را در برمی گیرد: تنظیم قوانین اختلال را در بازار مانند کنترل شهروندان، ایجاد موانع غیراصولی و دست و پاگیر در فرآیندها، محدودیت‌های زاید در ارتباطات، محدودیت‌های تأسیس یک بنگاه اقتصادی جدید، مقررات دست و پا گیر برای تحقق اهداف شهروندان و موارد مشابه که هر یک به عنوان مانعی برای کیفیت زندگی مطلوب و رفاه شهروندان مطرح هستند. قانون یکی از ابزارهای اصلی مداخله دولت در جامعه و اقتصاد است. از دید نهادگرایان دولت و بازار مکمل یکدیگر بوده و دولت به عنوان نهاد فراگیر و با ابزار حقوق و از طریق وضع قوانین می‌تواند نهادهای جدیدی تعریف، تأسیس و مستقر کند. همچنین دولت با تصویب قوانین مناسب می‌تواند نقش قابل توجهی در بستر سازی لازم برای کارکرد مناسب سایر نهادها و نیز کارکرد بازار در اقتصاد داشته باشد (سامتی، مرتضی و همکاران: ۱۳۸۵: ۹۱) جامعه توسعه یافته جامعه‌ای است که قانون در آن در حد بهینه تولید شده باشد. نه چندان کم که رفتارهای بی قاعده و پرهزینه امور جامعه را مختل کند و نه چندان فراوان که راه بر انتخاب بهینه افراد بسته شود.

پاسخگویی دولت

تعریف سازمان ملل از پاسخگویی دولت به اصول حاکمیت اشاره دارد که در آن همه افراد و نهادهای خصوصی و دولتی (شامل خود دولت) در برابر قوانین پاسخ گو هستند. قوانینی که به طور عمومی منتشر شده‌اند، به طور مساوی اجرا می‌شوند، به طور مستقل حکم می‌شوند و ضمناً سازگار با حقوق بشر بین المللی هستند. (تقوی، مهدی؛ ۱۳۹۰: ۹۳). براساس تعریف

بانک جهانی پاسخگویی دولت به دنبال محدود کردن قدرت دولت و محافظت از حقوق شهروندان در مقابل سوء استفاده یا استفاده خودسرانه دولت از قدرتش است. پاسخگویی دولت تنها قواعد و مقرراتی نیست که توسط قانون وضع می‌شود، بلکه تضمینی است برای آزادی، حقوق بشر و رفتاری یکسان با شهروندان در برابر قانون (واتسون، ۲۰۰۳: ۶۵). اعتماد مردم به قوانین، قابلیت پیش‌بینی دستگاه قضایی، وجود جرم‌های سازمان یافته، احتمال کامیابی در شکایت علیه دولت از جمله مؤلفه‌های سنجش شاخص حاکمیت قانون هستند.

۳ کنترل فساد

تعریف سازمان شفافیت بین‌الملل از فساد عبارت است از: «سوء استفاده از قدرت عمومی به نفع منافع خصوصی؛ به‌طور مثال پرداخت رشوه به مقامات دولتی، باج‌گیری در تدارکات عمومی یا اختلاس اموال عمومی» (کافمن و همکاران، ۲۰۰۶: ۱۸۵). این شاخص مفهوم‌هایی مانند فساد در میان مقامات رسمی، اثربخشی تدبیرهای ضد فساد، تأثیر آن بر جذب سرمایه‌های خارجی، پرداخت اضافی یا رشوه برای گرفتن مجوزهای اقتصادی و ... را در بر می‌گیرد. به طور کلی در ادبیات مرتبط با فساد آن را به سه دسته کلی تقسیم می‌کنند:

۱- **فساد سیاسی:** بنا به تعریفی کلی، فساد سیاسی عبارتست از سوء استفاده از قدرت سیاسی در جهت اهداف شخصی و نامشروع. اصولاً فساد سیاسی و قدرت همزاد یکدیگرند، یعنی تازمانی که قدرت وجود نداشته باشد از فساد سیاسی هم اثری نخواهد بود. همانگونه که روسو اعلام می‌دارد: فساد سیاسی نتیجه حتمی کشمکش و تلاش بر سر کسب قدرت است (فرهادی نژاد، ۱۳۸۸).

۲- **فساد قانونی:** منظور از فساد قانونی، وضع قوانین تبعیض‌آمیز به نفع سیاستمداران قدرتمند و طبقات مورد توجه حکومت است. این نوع رفتار که در اصطلاح به آن فساد قانونی اطلاق می‌شود این باور عمومی را که فساد فقط شامل اعمالی می‌شود که مغایر با قانون باشد را رد می‌کند. برای مثال قوانینی که بدون هیچگونه توجیه اقتصادی و یا اجتماعی انحصار خرید، فروش یا تولید یک محصول را به یک فرد یا گروه از افراد اختصاص می‌دهند، نمونه‌هایی از این نوع فساد است. (حبیبی، ۱۳۸۵)

۳- **فساد اداری:** اسکات معتقد است، فساد اداری به رفتاری اطلاق می‌شود که در آن فرد به دلیل تحقق منافع خصوصی خود و دستیابی به رفاه بیشتر و یا موقعیت بهتر خارج از چارچوب

رسمی وظایف یک نقش دولتی عمل می‌کند. از نظر هانتینگتون فساد اداری به مجموعه رفتارهای آن دسته از کارکنان بخش عمومی اطلاق می‌شود که در جهت منافع غیر سازمانی، ضوابط و عرف پذیرفته شده را نادیده می‌گیرند، به عبارت دیگر فساد ابزاری نامشروع برای برآوردن تقاضاهای نامشروع از نظام اداری است (فرهادی نژاد، ۱۳۸۸: ۲۱).

جایگاه شفافیت و پاسخگویی در جامعه‌شناسی توسعه

جامعه‌شناسی توسعه، توسعه را در قالب جامعه‌شناسی آن مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. پیش‌فرض جامعه‌شناسی توسعه این است که برای درک مسائل جوامع نوین باید ابتدا طبیعت نهادهای صنعتی و توسعه آن‌ها را شناخت. از آنجا که توسعه صنعتی به گونه‌ای روزافزون ادامه می‌یابد، متعاقب آن روابط اجتماعی و تعاملات اجتماع مبتنی بر شاخصهای نهادی دولت مانند شفافیت و پاسخگویی نیز در حال تغییر دائم‌اند. جامعه‌شناسی توسعه این قبیل تغییرات را عموماً ارزیابی و بررسی می‌کند. (فرهادی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۲). جامعه‌شناسی توسعه همچنین نقش‌ها، پایگاه‌ها، ارزش‌ها، انگیزه‌ها و تلقیات اجتماعی را در مورد هر کدام از این شاخص‌ها مطالعه می‌نماید و به دنبال قوانین فرایندهای اجتماعی، قوانین توسعه و تغییر نگرش گروه‌های اجتماعی است. جامعه‌شناسی توسعه همچنین عوامل روانی و اجتماعی مؤثر در توسعه که عموماً با شاخصهای رفاه مانند شاخص رفاه لگاتوم سنجیده می‌شوند را بررسی می‌کند.

شاخص‌های توسعه و توسعه‌نیافتگی از منظر جامعه‌شناسی توسعه

قضاوت در باب اینکه در کشوری پدیده توسعه و توسعه‌نیافتگی وجود دارد یا خیر با توجه به اندیشه‌ای که از توسعه داریم و با در نظر گرفتن اوضاع و شرایطی که در جوامع به اصطلاح پیشرفته پدید آمده‌اند صورت می‌گیرد. در واقع معیارها و شاخص‌های توسعه و توسعه‌نیافتگی در یک راستا هستند با این تفاوت که در توسعه با دارا بودن این شاخص‌ها و در توسعه‌نیافتگی با فقدان آن‌ها مواجه‌ایم.

مشخصاتی که برای توسعه و توسعه‌نیافتگی قائلیم معمولاً نه با معیارها و نه با علل پیدایی آن سروکار دارند، بلکه نتایج و آثار یا ظواهر کشور توسعه‌یافته یا توسعه‌نیافته را می‌رسانند و

می‌توان آنان را به چند گروه تقسیم کرد: (فرهادی‌نژاد، محسن، ۱۳۸۸: ۲۱)

۱. جمعیتی؛ میزان جمعیت، میزان مرگ‌ومیر، مرگ‌ومیر اطفال و زاد و ولد و رشد سریع یا کند جمعیت؛
 ۲. اجتماعی؛ وضعیت تغذیه و دسترسی به مواد غذایی، وضعیت بهداشت، وضعیت مسکن، وضعیت سواد و نیز سطح زندگی؛
 ۳. اقتصادی؛ وضعیت بخش‌های اقتصادی و ارتباط آنان با یکدیگر، وضعیت پس‌انداز و نیز سرمایه کشور، وضعیت فرایند صنعتی و ...
- برای آنکه معیارهایی با اطمینان بیشتر فراهم شود اقتصاددانان شاخص‌هایی نسبتاً متعدد که موجبات شناسایی توسعه و توسعه‌نیافتگی را به صورتی دقیق‌تر و واقعی‌تر فراهم سازد برگزیده‌اند. این شاخص‌ها عبارتند از: تولید واقعی ملی، درآمد سرانه، میزان متوسط مصرف در بعضی اقلام نظیر میزان انرژی.
- شاخص‌های رفاه اغلب مجموعه‌ای از این مفاهیم را شامل می‌شود بنابراین برای بررسی توسعه یافتگی می‌توان از شاخصهای نماینده آن مانند شاخص رفاه لگاتوم استفاده کرد.

شاخص رفاه لگاتوم

رفاه را شاید بتوان هدف نهایی هر جامعه و یا به صورت کلی‌تر هدف غایی نوع بشر دانست. انسان‌ها از بدو پیدایش به دنبال سعادت بوده‌اند و شاید مصداق سعادت‌مندی در دنیای امروز ما را تا حدی بتوان با رفاه توضیح داد. موسسه لگاتوم شاخصی به نام شاخص لگاتوم را برای اندازه‌گیری سطح رفاه کشورها معرفی کرده است. این شاخص به‌جز تولید ناخالص داخلی عوامل دیگر چون سرمایه اجتماعی، سلامتی، آزادی سیاسی و کیفیت کلی زندگی را نیز در نظر می‌گیرد. (حبیبی، نادر ۱۳۷۵: ۱۰۹) سابقاً رفاه یک کشور صرفاً بر اساس شاخص‌های اقتصاد کلان در نظر گرفته می‌شد؛ که میزان تولید ناخالص داخلی یک کشور بیانگر آن بود. اما بی‌شک رفاه چیزی بیش از انباشت ثروت مادی است؛ و شادمانی و رضایت از زندگی و امید به داشتن زندگی بهتر در آینده را نیز دربرمی‌گیرد. از این رو، شاخص رفاه موسسه لگاتوم با توجه به در نظر گرفتن درآمد و رفاه اجتماعی نسبت به سایر سنجش‌های جهانی رفاه متمایز است. شاخص رفاه لگاتوم در سال ۲۰۱۸ بیش از ۱۴۶ کشور در پنج منطقه (آمریکا، اروپا، منا

شامل کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا، آسیا - اقیانوسیه، و آفریقا) را با ۹ زیرشاخص کلی و ۸۹ متغیر خرد مورد ارزیابی قرار می‌دهد. زیرشاخص اقتصاد، عملکرد کشورها را در چهار حوزه سیاست‌های اقتصاد کلان، رضایت و چشم‌انداز اقتصادی، بنیان‌های رشد و کارایی بخش مالی مورد سنجش قرار می‌دهد (حبیبی، نادر ۱۳۷۵: ۱۱۱). زیرشاخص کارآفرینی و فرصت محیط کارآفرینی، افزایش فعالیت‌های نوآورانه و برابری فرصت در کشورها را می‌سنجد. زیرشاخص حکمروایی، عملکرد کشورها را در سه حوزه دولت پاسخگو و کارآمد، انتخابات آزاد، مشارکت سیاسی و پاسخگویی دولتی ارزیابی می‌کند. زیرشاخص آموزش عملکرد کشورها را در سه زمینه دسترسی به آموزش، کیفیت آموزش، و سرمایه انسانی مورد سنجش قرار می‌دهد.

زیرشاخص بهداشت عملکرد کشورها را در سه عرصه برآیندهای بهداشت و سلامت، زیرساخت‌های سلامت و مراقبت‌های پیشگیرانه می‌سنجد. زیرشاخص امنیت و آسایش عملکرد کشورها را از دو منظر امنیت ملی و ایمنی فردی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. زیرشاخص آزادی فردی عملکرد و پیشرفت کشورها را در صیانت از آزادی‌های فردی و ارتقاء رواداری اجتماعی می‌سنجد. زیرشاخص سرمایه اجتماعی نیز عملکرد کشورها را در دو حوزه انسجام و مشارکت اجتماعی و شبکه‌های اجتماع - محلی و خانواده مورد سنجش قرار می‌دهد (حبیبی، نادر ۱۳۷۵: ۱۱۲). برای به دست آوردن شاخص کلی لگاتوم، به همه شاخص‌های فرعی، وزن مساوی داده می‌شود. هر کشور، نمره‌هایی در هر شاخص فرعی به دست می‌آورد که بر اساس ترکیب عملکردش در متغیرهای مختلف و سطوح گوناگون اهمیت این متغیرها است. سپس نمره‌های این شاخص‌های فرعی، متوسط‌گیری می‌شوند تا یک نمره کل برای کشور در این شاخص به دست آید. در نهایت کشورها با توجه به این نمره‌ها، در رتبه‌های مختلف قرار می‌گیرند.

مروری بر مطالعات تجربی

در زمینه بررسی تأثیر کنترل فساد بر شاخصهای مختلف اقتصادی و اجتماعی در داخل و خارج از کشور مطالعات معدودی صورت گرفته به طوری که در اغلب مطالعات تأثیر شاخص‌های فساد بر سایر متغیرهای کلان اقتصادی نظیر رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و

کارآیی سرمایه‌گذاری مورد بررسی قرار گرفته است. اما برای بررسی تأثیر همزمان شاخصهای شفافیت و پاسخگویی دولت و کنترل فساد بر کیفیت زندگی (شاخص رفاه لگاتوم) مطالعه‌ای صورت نگرفته است از این رو در ادامه مهم‌ترین مطالعات انجام یافته خارجی و داخلی مرتبط با متغیرهای پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مطالعات خارجی

المرحوبی^۱ (۲۰۰۰) در مطالعه‌ای با استفاده از تکنیک داده‌های تابلویی به بررسی رابطه بین فساد و شاخص توسعه انسانی در ۴۱ کشور منتخب طی سالهای ۱۹۸۰-۱۹۹۲ می‌پردازد. وی در این مطالعه یک رابطه مثبت و معنی دار را بین شاخص فساد اداری (کاهش فساد) و توسعه انسانی نتیجه‌گیری می‌نماید.

هانگ و وی^۲ (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه بین فساد و متغیرهای اقتصادی پرداخته‌اند. آن‌ها در این مطالعه، با بیان این امر که میزان فساد در کشورهای مختلف، متفاوت است، با ارائه یک مدل بین کشوری، نتیجه‌گیری نموده‌اند که در کشورهای با میزان فساد بالاتر، رابطه مثبت و معنی داری بین فساد و تورم مشاهده می‌شود.

دی طلا و برائن^۳ (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه بین، بی ثباتی قوانین و فساد می‌پردازد. آن‌ها در این مطالعه، به این نتیجه می‌رسند که بی ثباتی و تغییرات مداوم قوانین و مقررات می‌تواند منجر به فساد بالاتر و سرمایه‌گذاری کمتر شود. آن‌ها همچنین در مطالعه خود نشان می‌دهند که سیاستهای رقابتی می‌تواند فساد را کاهش دهد.

ویندیلین و هیلمن^۴ (۲۰۰۷) به مطالعه رابطه بین سیاست رقابتی، تورم و فساد پرداخته است وی با استفاده از تحلیل‌های رگرسیونی به بررسی رابطه بین متغیرهای فوق بین ۲۳ کشور آفریقایی پرداخته و در این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که با وجود رابطه بین فساد و تورم در این کشورها، بین سیاست‌های رقابتی و تورم رابطه معناداری مشاهده نمی‌شود.

قوش و نینیدیز^۵ (۲۰۱۰) به بررسی رابطه بین فساد در مالیه عمومی یا فساد در سیستم

1. Al-Marhubi
2. Huang & Wei
3. Di tella and Braun
4. Vindelyn and Hillman
5. Ghosh and Neanidis

اداری و رابطه آن با سرمایه اجتماعی می‌پردازند. آن‌ها در این مطالعه اشاره می‌نمایند که فساد در مالیه عمومی به سه شکل ممکن است رخ دهد: اولاً: کاهش در درآمدهای دولت اخذ شده از خانوارها، ثانیاً: افزایش تورمی پرداختی‌های دولتی و ثالثاً: کاهش بهره‌وری و کارایی مخارج دولتی. آن‌ها در این مطالعه به این نتیجه می‌رسند که افزایش فساد به هر یک از سه شکل فوق، منجر به کاهش سرمایه اجتماعی و کاهش رفاه می‌شود.

گولزار و همکاران^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای به بررسی همبستگی بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در کشورهای هند و پاکستان طی سال‌های ۱۹۹۵-۲۰۰۹ می‌پردازند. یافته‌های تجربی این مطالعه نشان می‌دهد که همبستگی بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در پاکستان ضعیف بوده در حالیکه این ارتباط در کشور هند قوی می‌باشد. به عبارت دیگر همبستگی مثبت و معنی‌داری بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در هند برقرار می‌باشد.

دمیر و پراکسا^۲ (۲۰۱۶) با بهره‌گیری از رهیافت داده‌های تابلویی به بررسی تأثیر شاخص کنترل فساد و پاسخگویی دولت بر شاخص توسعه انسانی در ۱۰ کشور منتخب عضو اتحادیه اروپا طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۱۴ می‌پردازند. آن‌ها در این مطالعه به این نتیجه می‌رسند که شاخص کنترل فساد تأثیر مثبت و معنی‌داری بر شاخص توسعه انسانی در کشورهای مورد بررسی داشته است.

دیوان^۳ (۲۰۱۷) با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی به بررسی ارتباط بین متغیرهای فساد اداری و امید به زندگی برای بنگلادش طی سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۰۰ می‌پردازد. وی در مطالعه خود نتیجه می‌گیرد که شاخص ادراک فساد اداری تأثیر مثبت بر امید به زندگی داشته اما این تأثیرگذاری به لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد.

مطالعات داخلی

عیوضی، محمد رحیم و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی حکمرانی خوب؛ الگوی حکمرانی پایدار» با بررسی ابعاد مختلف حکمرانی از جمله پاسخگویی دولت، شفافیت و کنترل فساد برای تحقق توسعه و بهبود کیفیت زندگی حکمرانی پایدار را مبنی بر ثبات

1. Gulzar et al
2. Damir and Praksa
3. Dewan

قوانین و رویه‌ها برای برونرفتن از کاستی‌های حکمرانی خوب پیشنهاد کرده‌اند.

غمامی، محمد مهدی و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای با عنوان «نقاط شروع مبارزه با فساد و رویکرد نشانگانی» کنترل فساد را به عنوان مهمترین متغیر اثر گذار بر خط مشی گذاری دانسته و نتیجه گرفته‌اند که رابطه مثبت و معنی داری بین کنترل فساد و شفافیت وجود دارد. حاجی زاده، محمود و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای به جایگاه پاسخگویی دولت در حقوق بین الملل پرداخته و نتیجه گیری کرده است که رابطه مثبت و معنی داری بین پاسخگویی دولت و ثبات سیاسی در کشورهای مورد مطالعه وجود دارد.

نادری نژاد، ریحانه و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای به بررسی نقش دولت در ایجاد رفاه پرداخته و نتیجه گیری نموده است که؛ مشخصه سیاست‌های اجتماعی دولت ایران طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۵۰، به رغم تغییر رژیم و دولت‌ها، شامل شتابزدگی و عدم فرصت برای اصلاحات نهادی، بی توجهی به بستر بومی، تک سویه بودن، و بی توجهی به پایداری است. این مساله نشان از حک شدن مسائلی در ساختارهای ایران دارد که به طور پیوسته مشکلات را در همه حوزه‌ها از جمله حوزه رفاه و کیفیت زندگی باز تولید می‌کند.

پور احتشام، محمد (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «ابطه کیفیت حکمرانی با سلامت در کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا» نشان داد که کیفیت و پاسخگویی دولت و کنترل فساد که از طریق میانگین موزون شاخصهای حکمرانی خوب محاسبه شده است بر چهار مؤلفه کیفیت زندگی شامل؛ نرخ مرگ و میر نوزادان، نرخ مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال، امید به زندگی در بدو تولد و نرخ خام مرگ و میر، دارای تأثیر معناداری می‌باشند. به عبارتی می‌توان بیان داشت که کشورهای با حکمرانی بهتر دارای وضعیت کارآمدتری در بخش بهداشت و سلامت هستند.

باجمع‌بندی مطالعات انجام یافته خارجی و داخلی می‌توان بیان کرد که در اغلب مطالعات به بررسی تأثیر فساد متغیرهای اقتصادی پرداخته شده و به طور ویژه به بررسی تأثیر متغیرهای کنترل فساد و پاسخگویی و شفافیت بر شاخص رفاه لگاتوم پرداخته نشده است. لذا انجام این مطالعه از حیث بررسی این موضوع برای اولین بار به صورت تجربی و در کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (کشورهای حوزه چشم انداز توسعه کشور) حائز اهمیت بوده و نسبت به مطالعات پیشین دارای نوآوری می‌باشد.

روش تحقیق

در مطالعه حاضر، برای بررسی تأثیر کنترل فساد و شفافیت بر شاخص رفاه لگاتوم در ۲۲ کشور منتخب حوزه سند چشم انداز کشور^۱ با رهیافت داده‌های ترکیبی در قالب روش پانل خود رگرسیون برداری انجام می‌شود.

فرضیه‌های تحقیق

۱. کنترل فساد، بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری دارد.
۲. شفافیت، و پاسخگویی دولت بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری دارد.

معرفی مدل

برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از مدل رگرسیون به شرح زیر استفاده شده است:
مدل الف: فرضیه اول پژوهش:

$$LPI_{i,t} = \alpha + \beta_1 CCAI_{i,t} + \beta_2 CCLI_{i,t} + \beta_3 CCPI_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

مدل ب: فرضیه دوم و سوم پژوهش:

$$LPI_{i,t} = \alpha + \beta_1 RQI_{i,t} + \beta_2 RLI_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

در ادامه تعریف عملیاتی متغیرها و نحوه محاسبه آنها تبیین می‌گردد:

متغیرهای مدل

منبع	تعریف	متغیرها
بانک جهانی WDR، 2017	کنترل فساد: نشان دهنده فساد میان بخش دولتی و خصوصی، میزان رشوه، تبانی و غیره	CCI
بانک جهانی WDR، 2017	کنترل فساد اداری: نشان دهنده فساد در بروکراسی و نظام تصمیم‌گیری دولت و اجرای برنامه‌های دیوان سالاری شامل اندازه، ساختار، زمان پاسخگویی، هزینه و عدالت در رویه‌های بروکراتیک.	CCAI
بانک جهانی WDR، 2017	کنترل فساد قانونی: وضع قوانین تبعیض‌آمیز به نفع سیاستمداران قدرتمند و طبقات مورد لطف حکومت است.	CCLI
بانک جهانی WDR، 2017	کنترل فساد سیاسی: سوء استفاده از قدرت سیاسی در جهت اهداف شخصی و نامشروع	CCPI

۱. شامل کشورهای؛ قزاقستان تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان آذربایجان، ارمنستان و گرجستان اردن، امارات متحده عربی، ایران، بحرین، ترکیه، سوریه، عراق، عربستان سعودی، عمان، قطر، کویت، لبنان، مصر، یمن.

شاخص شفافیت: نشان دهنده میزان مداخله دولت در امور اقتصادی و اجتماعی، سیاست تجاری، محدودیت‌های سرمایه گذاری و مانند آن است.	RQI	بانک جهانی WDR، 2017
شاخص پاسخگویی دولت: نمایانگر تعهد به قراردادهای، حقوق مالکیت، پیگیری تعهدات و غیره است.	RLI	بانک جهانی WDR، 2017
شاخص رفاه لگاتوم: کیفیت زندگی و سطح رفاه در ۹ حوزه اقتصاد، فرصت‌های کسب و کار، حکومت داری، آموزش، سلامت، امنیت، محیط زیست، آزادی‌های فردی و سرمایه اجتماعی را می‌سنجد	LPI	The Legaatum Prosperity Index 2018

یافته‌های تحقیق

بررسی مانایی متغیرها

بدین منظور ابتدا مانایی متغیرهای تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. جدول (۲) مانایی متغیرهای تحقیق را مورد بررسی قرار می‌دهد. در داده‌های سری زمانی معمولاً از آزمون‌هایی همچون دیکی-فولر و دیکی-فولر تعمیم‌یافته برای بررسی متغیرها استفاده می‌شود. با این حال در مورد داده‌های پانل (ترکیبی) نمی‌توان برای بررسی مانایی متغیرها از چنین آزمون‌هایی استفاده نمود، بلکه لازم است به نحوی مانایی جمعی متغیرها آزمون شود. برای این منظور باید از آزمون هادری استفاده شود. طبق این آزمون برای برقراری این فرض، سطح معناداری زیر ۵ درصد باشد. همانگونه که در جدول (۲) ملاحظه می‌گردد، سطح معناداری و آماره Z مربوط به متغیرهای تحقیق بیانگر مانایی متغیرها می‌باشد.

نتیجه آزمون هادری

متغیرها	آزمون هادری		نتایج
	Z	احتمال آماره	
$LPI_{i,t}$	۳,۶۲۳۲۱	۰,۰۰۰۱	متغیر مانا می‌باشد.
$CCI_{i,t}$	۲,۹۸۵۶۳	۰,۰۰۰۲	متغیر مانا می‌باشد.
$CCAI_{i,t}$	۲,۴۵۲۲۲	۰,۰۰۰۳	متغیر مانا می‌باشد.
$CCLI_{i,t}$	۲,۹۳۶۵	۰,۰۰۰۹	متغیر مانا می‌باشد.
$CCPI_{i,t}$	۴,۹۶۳۵۲	۰,۰۰۰۰	متغیر مانا می‌باشد.
$RQI_{i,t}$	۳,۸۷۵۲۰	۰,۰۰۰۱	متغیر مانا می‌باشد.
$RLI_{i,t}$	۴,۶۳۶۵۲	۰,۰۰۰۰	متغیر مانا می‌باشد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی نرمال بودن توزیع جملات خطا

در هنگام استفاده از روش رگرسیون، نرمال بودن جملات پسماند در مدل برازش شده از اهمیت به سزایی برخوردار می باشد. یکی از آزمون هایی که نرمال بودن جملات پسماند را مورد آزمون قرار می دهد، بشرح ذیل تدوین می شود:

H0: جملات پسماند دارای توزیع نرمال است

H1: جملات پسماند دارای توزیع نرمال نیست:

در این تحقیق از آزمون جارک- برا برای بررسی نرمال بودن توزیع جملات پسماند استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول (۳) ارائه شده است. طبق این آزمون بایستی سطح معناداری و احتمال آماره آزمون بالای ۵ درصد باشد. شواهد حاصل از این آزمون مبین نرمال نبودن جملات خطا می باشد. به همین علت برای تخمین همبستگی زوجی بین متغیرهای پژوهش از آزمون اسپیرمن استفاده شد.

نتیجه آماره و احتمال آزمون جارک-برا (پسماند متغیرها)

مدل	احتمال آماره آزمون	نتیجه آزمون
مدل الف	۰,۰۰۰۰	توزیع باقیمانده ها نرمال نیست
مدل ب	۰,۰۰۰۰	توزیع باقیمانده ها نرمال نیست

ماخذ: یافته های تحقیق

به منظور بررسی استقلال مشاهدات (استقلال مقادیر باقی مانده یا خطاها) از یکدیگر از آزمون دوربین- واتسون استفاده می شود. به طور کلی اگر آماره دوربین-واتسون بین ۱,۵ و ۲,۵ قرار گیرد، می توان فرض عدم وجود همبستگی بین خطاهای مدل را پذیرفت (مؤمنی و قیومی، ۱۳۸۶). طبق نتایج جدول (۴) میزان آماره دوربین-واتسون در محدوده ۱,۵ تا ۲,۵ قرار گرفته است و نشان می دهد می توان فرض عدم وجود خودهمبستگی بین خطاهای مدل را به عنوان یکی از مفروضات اصلی رگرسیون پذیرفت.

جدول ۴. نتایج آزمون خودهمبستگی (دوربین-واتسون)

مدل	مقدار دوربین-واتسون	نتیجه آزمون
مدل الف	۱/۶۵۶۹	خودهمبستگی مرتبه اول وجود ندارد
مدل ب	۱/۷۱۲۵	خودهمبستگی مرتبه اول وجود ندارد

ماخذ: یافته های تحقیق

همچنین برای بررسی استقلال خطاها، علاوه بر دوربین-واتسون از آزمون بروش-گادفری (خودهمبستگی مراتب بالاتر) نیز استفاده شده است.

یکی از مفروضات معادله رگرسیون، ثابت بودن واریانس خطاها می باشد (تمامی جملات پسماند دارای واریانس برابر هستند)، که به عنوان فرض همسانی واریانس شناخته می شود. در عمل، این فرض چندان صادق نیست و در بسیاری از نمونه ها به دلایل مختلفی از قبیل شکل نادرست تابع مدل، وجود نقاط پرت، شکست ساختاری در جامعه آماری و غیره پدیده واریانس ناهمسانی مشاهده می شود. به بیان دیگر در صورتیکه خطاها، واریانس ثابتی نداشته باشند، گفته می شود واریانس ناهمسانی وجود دارد. یکی از آزمون های تشخیص ناهمسانی واریانس آزمون بروش پاگان گادفری می باشد که راجع به ثابت بودن یا متغیر بودن واریانس جمله خطا است. از این رو، برای بررسی اینکه آیا واریانس ثابت است یا خیر؟ فرض ذیل تدوین می شود:

$H_0: \sigma_i = 0$ واریانس جملات خطا ثابت می باشد

$H_0: \sigma_i \neq 0$ واریانس جملات خطا ثابت نمی باشد

بررسی نتایج آزمون ناهمسانی واریانس مدل های رگرسیونی تحقیق نشان داد در سطح خطای ۵ درصد سطح معناداری مقدار آماره F آزمون بروش پاگان گادفری کوچک تر از ۰/۰۵ و معنادار است و با توجه به اینکه مقادیر آماره F به دست آمده از مدل، از مقادیر مربوط به آماره جدول بزرگ تر است؛ از این رو، فرضیه H_0 مبنی بر همسانی واریانس جملات خطا رد شد؛ بنابراین مدل رگرسیونی تحقیق دارای ناهمسانی واریانس هستند (جدول ۵)

جدول ۵. نتیجه آزمون بروش-گادفری (خودهمبستگی مراتب بالاتر یا خودهمبستگی سریالی)

مدل	آماره F	سطح معناداری	نتیجه آزمون
مدل الف	۱۸۶.۲۳۳۵۲	۰,۰۰۰۰۰	خودهمبستگی سریالی وجود دارد
مدل ب	۱۷۹,۳۶۵۲۱	۰,۰۰۰۰۰	خودهمبستگی سریالی وجود دارد

ماخذ: یافته های تحقیق

بررسی استقلال خطاها

برای بررسی هم خطی بین متغیرهای مستقل، از آزمون اسپیرمن و عامل تورم واریانس استفاده شد. هر چه پراکندگی کم باشد اطلاعات مربوط به متغیر کم بوده و مشکلات استفاده از رگرسیون افزایش یافته و رگرسیون را برای پیش بینی نامناسب می سازد. تجربیات عملی حاکی

از این است که اگر عامل تورم واریانس (VIF) بزرگتر از عدد ۵ باشد، مبین وجود یک خطای احتمالی است و در صورتی که بزرگتر از ۱۰ باشد، یک خطای جدی را یادآور می‌شود و حکایت از آن دارد که ضرایب رگرسیونی مربوطه به علت هم‌خطی چندگانه به صورت ضعیفی برآورد شده‌اند. وقتی پراکندگی نزدیک به صفر است، همبستگی چندخطی بالایی وجود دارد و انحراف استاندارد رگرسیون متورم خواهد شد. نتایج بررسی عامل تورم واریانس در جداول (۹) و (۱۰) ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، عامل تورم واریانس وجود ندارد. لذا این فرض اساسی رگرسیون نیز در این پژوهش برقرار است، همچنین آزمون اسپیرمن نشان‌دهنده همبستگی زوجی بین متغیرهای پژوهش می‌باشد. تجربیات عملی ثابت کرده است در صورتی که عدد آماره آزمون اسپیرمن بیشتر از ۸۰ درصد و سطح احتمال آن زیر ۵ درصد (معنی‌دار) باشد، مشکل هم‌خطی بوجود می‌آید و ورود همزمان متغیرها در مدل پژوهش امکان‌پذیر نمی‌باشد و باید یکی از متغیرها را از مدل حذف کرد. اما در صورتی که عدد آماره زیر ۸۰ درصد باشد، هیچ مشکلی در ورود همزمان متغیرها در مدل وجود نخواهد داشت. نتایج بررسی آزمون اسپیرمن در جدول (۶) ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، مشکل هم‌خطی زوجی بین متغیرها وجود ندارد.

جدول ۶. نتیجه آزمون همبستگی اسپیرمن

	$LPI_{i,t}$	$CCI_{i,t}$	$CCAI_{i,t}$	$CCLI_{i,t}$	$CCPI_{i,t}$	$RQI_{i,t}$	$RLI_{i,t}$
$LPI_{i,t}$	۱						
$CCI_{i,t}$	-۰,۱۱۳۶۵۲ (۰,۵۳۲۶)	۱					
$CCAI_{i,t}$	-۰,۱۱۴۵۶۳ (۰,۶۳۱۳)	۰,۱۳۸۲۵۴ (۰,۰۸۹۵)	۱				
$CCLI_{i,t}$	۰,۲۹۳۶۵۲۱ (۰,۰۰۰)	-۰,۳۷۵۴۲۱ (۰,۰۰۰)	-۰,۲۴۶۳۲۵۶ (۰,۰۰۱۰)	۱			
$CCPI_{i,t}$	(۰,۰۱۵۶) -۰,۱۹۹۲۵۰	۰,۲۲۱۳۶۵ (۰,۰۰۸۲)	۰,۱۲۱۲۵۶۳ (۰,۱۴۲۳)	-۰,۴۹۸۵۶۳ (۰,۰۲۱)	۱		
$RQI_{i,t}$	۰,۱۶۵۲۳۶ (۰,۰۵۱۳)	-۰,۰۴۵۲۶۲ (۰,۴۴۷۶)	-۰,۱۵۱۸۷۵۴ (۰,۰۶۵۹)	۰,۱۵۹۸۶۵ (۰,۰۴۹۹)	-۰,۲۶۱۰۲۳ (۰,۰۰۱۱)	۱	
$RLI_{i,t}$	-۰,۲۴۵۶۳۲ (۰,۰۰۶۳)	۰,۱۴۹۸۵۶۳ (۰,۰۷۱۰)	۰,۰۱۲۵۴۲ (۰,۱۹۳۶۲)	-۰,۲۱۰۴۵۲ (۰,۰۱۱۰)	۰,۱۳۰۲۵۶ (۰,۰۵۶۳۲)	۰,۰۱۲۱۴۵ (۰,۶۳۵۶)	۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج آزمون همبستگی متغیرها به صورت دو به دو با استفاده از ضرایب همبستگی اسپیرمن در جدول (۶) ارائه شده است؛ هر چند دلیل اهمیت بررسی این موضوع بیشتر ارزیابی همبستگی بین متغیرهای توضیحی (مستقل و کنترل) است، اما در جدول مورد نظر، همبستگی زوجی متغیرهای توضیحی در مقابل متغیر وابسته نیز بیان شده‌اند. شواهد نشان داد بین شاخص کنترل فساد و فساد اداری با توجه به ضریب همبستگی (۰,۱۳۸۲۵۴) و احتمال آماره تی (۰,۰۸۹۵) که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی دار وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و فساد قانونی با توجه به ضریب همبستگی (۰,۳۷۵۴۲۱-) و احتمال آماره تی (۰,۰۰۰) که کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی دار ولی شدیدی وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و فساد سیاسی با توجه به ضریب همبستگی (۰,۲۲۱۳۶۵) و احتمال آماره تی (۰,۰۰۸۲) که کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی دار ولی شدیدی وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و شاخص شفافیت با توجه به ضریب همبستگی (۰,۴۵۲۶۲-) و احتمال آماره تی (۰,۴۴۷۶) که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی داری وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و پاسخگویی دولت با توجه به ضریب همبستگی (۰,۱۴۹۸۵۶۳) و احتمال آماره تی (۰,۰۷۱۰) که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی داری وجود ندارد.

سایر شواهد نشان داد بین متغیرهای توضیحی به صورت دو به دو در برخی موارد همبستگی وجود دارد؛ اما این همبستگی شدید نیست و انتظار نمی‌رود هم‌خطی چندانی رخ دهد.

بررسی همسانی واریانس (ثابت بودن واریانس خطاها)

یکی از مفروضات معادله رگرسیون، ثابت بودن واریانس جملات پسماند می‌باشد، که به عنوان فرض همسانی واریانس شناخته می‌شود. در صورتیکه جملات پسماند، واریانس ثابتی نداشته باشند، گفته می‌شود واریانس ناهمسانی وجود دارد. این مشکل بیشتر در داده‌های مقطعی دیده می‌شود. از آنجا که داده‌های این پژوهش به صورت ترکیبی است، لذا ضرورتی به انجام این آزمون وجود ندارد (افلاطونی، ۱۳۹۳). یکی از آزمون‌های مورد بررسی برای بررسی ناهمسانی واریانس، استفاده از آزمون وایت است. طبق این آزمون بایستی میزان سطح معناداری بدون

توجه به مقدار آماره F بالاتر از ۵ درصد باشد تا این فرض رگرسیون برقرار باشد. نتایج این آزمون در جدول (۷) آورده شده است. همانطور که ملاحظه می‌گردد، این فرض برقرار است.

جدول ۷. نتیجه آزمون وایت در سطح اطمینان ۹۵ درصد

مدل	آماره F	سطح معناداری	نتیجه آزمون
مدل (۱) پژوهش	۹۳۰۲,۱۲۶	۰,۰۰۰۰	فرض صفر مبنی بر همسانی واریانس را می‌توان رد کرد؛ بنابراین ناهمسانی واریانس وجود دارد.
مدل (۲) پژوهش	۹۳۰۲,۷۳۵	۰,۰۰۰۰	فرض صفر مبنی بر همسانی واریانس را می‌توان رد کرد؛ بنابراین ناهمسانی واریانس وجود دارد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

برای رفع مشکل ناهمسانی در مدل نهایی پژوهش از روش حداقل مربعات تعمیم یافته استفاده شده است.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول این پژوهش به این صورت مطرح شد که «کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم تأثیر معناداری دارد». که در این فرضیه H_0 و H_1 آن به صورت زیر است:

کنترل فساد، بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری دارد: H_0
کنترل فساد، بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری ندارد: H_1
نتایج مربوط به احتمال آماره F (۰,۰۰۰۳۹۹۰) در مدل (۱) نشان می‌دهد که مدل در حالت کلی معنادار بوده و مدل تحقیق می‌تواند ارتباط بین متغیرهای مورد نظر را توضیح دهد. ضریب تعیین تعدیل شده آن بیانگر آن است که در مجموع حدود ۵۶,۱۰ درصد از شاخص لگاتوم به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی، توضیح داده می‌شود.

نتایج نشان داد که بین شاخص فساد اداری ($CCAI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی $-۰,۲۹۲۰۳۵$ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط منفی وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $۰,۰۰۳۰$ که کمتر از سطح خطای ۵ درصد می‌باشد، معنی دار است. همچنین بین فساد قانونی ($CCLI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی $-۰,۲۴۷۷۸۵$ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط منفی وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $۰,۰۱۷۳$ که کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، معنی دار است. بین فساد سیاسی ($CCPI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی $۴,۶۲۴۵۸۹$

و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط مثبت وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $۰,۷۲۶۳$ که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، معنی دار نمی باشد.

جدول ۹. نتایج آزمون آماری فرضیه اول

$LPI_{i,t} = \alpha + \beta_1 CCA_{i,t} + \beta_2 CCL_{i,t} + \beta_3 CCPI_{i,t} + E_{i,t}$					
متغیر وابسته: شاخص رفاه لگاتوم					
متغیرها	شیب رگرسیون	انحراف معیار	آماره T	سطح معناداری	VIF
$CCA_{i,t}$	-۰,۲۹۲۰۳۵	۰,۵۵۵۷۳۱	-۰,۵۲۵۴۹۶	۰,۰۰۳۰	۲,۱۵
$CCL_{i,t}$	-۰,۲۴۷۷۸۵	۰,۱۸۰۸۹۹	۱,۳۶۹۷۴۱	۰,۰۱۷۳	۳,۱۹
$CCPI_{i,t}$	۴,۶۲۴۵۸۹	۱۰,۷۰۹۴۹	۰,۴۳۱۸۲۱	۰,۷۲۶۳	۲,۰۴
مقدار ثابت	۴,۴۸۹۹۰۱	۳,۷۴۹۰۷۰	۱,۱۹۷۶۰۴	۰,۲۳۳۶	-
آماره F	۲,۷۰۶۶۶۹۰				
احتمال آماره F	۰,۰۰۰۳۹۹				
ضریب تعیین	۰,۵۸۴۶۷۰				
ضریب تعیین تعدیل شده	۰,۵۶۱۰۲۴				
آماره دوربین-واتسون	۱,۸۳۲۹۱۷				

مأخذ: یافته های تحقیق

فرضیه دوم این پژوهش به این صورت مطرح شد که «پاسخگویی دولت و شفافیت بر شاخص رفاه لگاتوم تأثیر معناداری دارد». که در این فرضیه H_0 و H_1 آن به صورت زیر است: شفافیت، و پاسخگویی دولت بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری دارد: H_0 شفافیت، و پاسخگویی دولت بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری ندارد: H_1 نتایج مربوط به احتمال آماره F ($۰,۰۰۰۶۳۱$) در مدل (۲) نشان می دهد که مدل در حالت کلی معنادار بوده و مدل تحقیق می تواند ارتباط بین متغیرهای مورد نظر را توضیح دهد. ضریب تعیین تعدیل شده آن بیانگر آن است که در کل دوره پژوهش حدود $۶۰,۶۰$ درصد از شاخص رفاه لگاتوم به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی، توضیح داده می شود.

نتایج نشان داد که بین شفافیت ($RQI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی $۰,۴۴۸۷۰۰$ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط مثبت وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $۰,۰۰۳۳$ که کمتر از سطح خطای ۵ درصد می باشد، معنی دار است. همچنین بین پاسخگویی دولت ($RLI_{i,t}$) ضریب رگرسیونی $۰,۳۹۱۵۰۵$ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط مثبت وجود دارد که این

ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $0,0106$ که کمتر از سطح خطای 5 درصد است، معنی دار است؛ لذا فرضیه دوم (فرضیه H_0) این پژوهش تأیید می‌شود. همچنین برای رفع مشکل خودهمبستگی ($AR(1)$) را به مدل اضافه نموده و با توجه به اینکه آماره دوربین-واتسون معادل $1,831301$ است و مابین $1,5$ و $2,5$ شده است، پس مشکل خود همبستگی نیز رفع می‌شود.

جدول ۱۰. نتایج آزمون آماری فرضیه دوم و سوم

$LPI_{i,t} = \alpha + \beta_1 CCA_{i,t} + \beta_2 CCLI_{i,t} + \beta_3 CCPI_{i,t} + \epsilon_{i,t}$					
متغیر وابسته: شاخص رفاه لگاتوم					
متغیرها	شیب رگرسیون	انحراف معیار	آماره T	سطح معناداری	VIF
$RQI_{i,t}$	$-0,448700$	$0,523610$	$0,856936$	$0,0033$	$5,84$
$RLI_{i,t}$	$0,391505$	$0,236464$	$1,655652$	$0,0106$	$6,01$
$AR(1)_{i,t}$	$0,387758$	$0,371354$	$1,044173$	$0,0087$	$-$
مقدار ثابت	$4,499450$	$3,859106$	$1,165931$	$0,2987$	$-$
آماره F	$2,577201$				
احتمال آماره F	$0,00631$				
ضریب تعیین	$0,606093$				
ضریب تعیین تعدیل شده	$0,575683$				
آماره دوربین-واتسون	$1,831301$				

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در این مطالعه که هدف اصلی آن بررسی تأثیر شاخص کنترل فساد بر نرخ شاخص رفاه لگاتوم در گروه کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (کشورهای حوزه سند چشم‌انداز کشور) طی سالهای ۲۰۰۰-۲۰۱۸ می‌باشد، از تکنیک داده‌های تابلویی برای تخمین مدل استفاده شده است. نتایج حاصل از تخمین مدل دلالت بر این دارد بین شاخص فساد اداری و شاخص رفاه لگاتوم رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد همچنین بین فساد قانونی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی‌دار و منفی مشاهده شد؛ اما بین فساد سیاسی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی‌داری مشاهده نگردید؛ همچنین بین شاخصهای شفافیت و پاسخگویی دولت با شاخص رفاه لگاتوم هم رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد نتایج به دست آمده در این پژوهش با مبانی نظری موضوع و مطالعات تجربی المحروبی (۲۰۰۰)، رحمانی و یوسفی (۲۰۰۸) و دمیر و پرکاسا (۲۰۱۱) و فاضلی (۱۳۹۶) همسو می‌باشد. همچنین مغایر با توجه به یافته‌های حاصل از این مطالعه موارد زیر به عنوان توصیه‌های سیاستی به مسئولین و سیاست‌گذاران اقتصادی این گروه کشورها ارائه می‌شود:

از آنجا که شاخص ادراک فساد اداری در این مطالعه تأثیر منفی و قابل توجهی بر نرخ تورم داشته است، لذا پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران اقتصادی این کشورها به اعمال سیاستهای مناسب به کاهش فساد اداری مبادرت ورزیده و از این طریق موجبات کنترل نرخ تورم را فراهم نمایند.

نتایج مطالعه پور احتشام (۱۳۹۷) می‌باشد در مطالعه پور احتشام رابطه معنی‌داری بین شاخص فساد سیاسی و کیفیت زندگی بدست آمده است با توجه به تأثیر گذاری منفی شاخص کنترل فساد اداری بر شاخص رفاه لگاتوم در این قبیل کشورها، پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران با اصلاح متغیرهای نهادی و اصلاح رویه‌های بروکراتیک و افزایش پاسخگویی مدیران و کاهش ساختارهای ناهمگون و پیچیده بروکراسی فساد اداری را کنترل نمایند.

متغیر کنترل فساد قانونی، دارای تأثیر منفی و معنی‌دار بوده است. لذا پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران علاوه بر اصلاح رویه‌های قانونی و قضایی و افزایش شفافیت در عملکرد نهادهای ناظر نسبت به ایجاد پنجره واحد قضایی و ارتباط کمتر مردم و دستگاه قضایی و همچنین ایجاد هیات مقررات زدایی و تنقیح قوانین اقدام کنند

شاخص پاسخگویی دولت دارای تأثیر مثبت و معنی‌دار بر شاخص رفاه لگاتوم بوده است، بنابر این به منظور توسعه حاکمیت قانون نهاد و ساختار قضایی کشور باید مورد توجه خاص قرار گیرد و نهاد قضایی کشور به منظور کارآیی بیشتر باید مستقل، کارا، قدرتمند، سریع، ارزان، در دسترس عموم و در نهایت اینکه قانونمند باشد. در صورتیکه سیستم قضایی و حقوقی جامعه نتواند عدالت اجتماعی را بوجود آورد و یا موجب تبعیض میان افراد جامعه گردد خود عامل اساسی قانون شکنی خواهد بود. و با توجه به رابطه مثبت و معنی‌دار شاخص شفافیت با شاخص رفاه لگاتوم، نوع و کیفیت قوانین باید به شیوه‌ای باشد که متقن بوده و از استحکام و صلاحیت لازم برخوردار باشد. نه اینکه بود و نبود آن یکسان باشد. به عبارت دیگر قانونی باشد که حاکمیت آن مفهوم داشته باشد. ضمن آنکه قوه مجریه نیز مکلف است با پاسخگویی، استقرار و اجرای قانون در جامعه، رفتارهای اجتماعی را زیر نظر گرفته و با قانون شکنان با جدیت برخورد کرده و متخلفین را به قوه قضایی معرفی نموده تا با استقرار قانون در جامعه، امنیت و آسایش عمومی نیز تأمین گردد. توسعه فرهنگ نیز به عنوان یکی از نیازهای اساسی برای رسیدن به حاکمیت قانون مطرح است. بدان علت که نظم اجتماعی و قانون‌پذیری را در جامعه اشاعه داده و قانونمند شدن تحقق می‌یابد. به منظور نهادینه شدن قانون، قانون باید به نقشها و هنجارها تبدیل شود و نیازهای افراد جز از طریق قانون برطرف نگردد و تنها راه رسیدن به اهداف و کسب موفقیتها همان قانون باشد.

پیشنهاداتی برای تحقیقات آینده: مقایسه تطبیقی شاخصهای کنترل فساد بین استانهای کشور و همچنین بررسی تطبیقی رابطه بین شاخص آزادی بیان و پاسخگویی دولت و شاخص رفاه لگاتوم می‌تواند برای تحقیقات آینده و در تکمیل این مطالعه مفید باشد

- ۱- تقوی، مهدی، نیکومرام، هاشم، غفاری، فرهاد و طوطیان، صدیقه (۱۳۹۰)، "رابطه فساد اداری و رشد اقتصادی در کشورهای عضو ایک"، *مجله پژوهشگر (مدیریت)*، سال ۸، شماره ۲۱، صص ۸۸-۱۰۳.
- ۲- پوراحتشام محمد (۱۳۹۷) «رابطه کیفیت حکمرانی با سلامت در کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا» *رفاه اجتماعی* دوره ۱۸ از صص ۱۵۹-۱۸۴
- ۳- جعفری صمیمی، احمد (۱۳۸۰)، "فساد و استقلال بانک مرکزی: شواهدی از کشورهای در حال توسعه"، *مجله علوم انسانی*، شماره ۸، پیاپی ۴، صص: ۱۳-۲۴
- ۴- حبیبی، نادر (۱۳۷۵)، *فساد اداری*، انتشارات وثقی، چاپ اول.
- ۵- دانایی فرد حسن (۱۳۸۴)، "استراتژی مبارزه با فساد: آیا فناوری اطلاعات فساد اداری را کاهش می‌دهد؟"، *مجله مدرس علوم انسانی*، سال ۹، شماره ۲، پیاپی ۳۹، ویژه نامه مدیریت صص: ۱۰۱-۱۱۸
- ۶- سامتی، مرتضی، شهنازی، روح الله و دهقان شبانی، زهرا (۱۳۸۵)، «بررسی اثر آزادی اقتصادی بر فساد مالی»، *فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران*، شماره ۸، پیاپی ۲۸، صص: ۸۷-۱۰۵.
- ۷- صادقی حسین، صباغ کرمانی، مجید و شقاقی شهری، وحید (۱۳۸۷)، «بررسی اثرات تمرکززدایی مالی بر کنترل فساد»، *مجله تحقیقات اقتصادی*، شماره ۴۳، پیاپی ۸۵، صص: ۲۰۷-۲۳۶.
- ۸- صباچی، احمد و ملک الساداتی، سعید (۱۳۸۸)، «اثر کنترل فساد مالی بر رشد اقتصادی»، *پژوهشنامه بازرگانی*، سال ۱۴، شماره ۵۳، صص: ۱۳۱-۱۵۸.
- ۹- عیوضی محمدرحیم، مرزبان نازنین، صالحی معصومه (۱۳۹۶)، «از بررسی حکمرانی خوب تا الگوی حکمرانی پایدار» *راهبرد*، دوره ۲۶، صص ۵۵-۸۵
- ۹- علی زاده ثانی محسن و فانی، علی اصغر (۱۳۸۶)، «تأثیر فساد اداری بر توسعه انسانی جوامع»، *مجله اخلاق در علوم و فناوری*، شماره ۲، صص: ۱۷-۲۴
- ۱۰- غمامی محمد مهدی، قاسمی محمدرضا (۱۳۹۶) «نقاط شروع مبارزه با فساد و رویکرد نشانگانی» *دانش حسابرسی*، دوره ۱۷، شماره ۱، صص ۱۵۱-۱۷۲
- ۱۱- نادری نژاد ریحانه، غفاری غلامرضا، مؤمنی فرشاد (۱۳۹۷) نفت، کیفیت زندگی و توسعه در ایران ۱۳۹۰-۱۳۵۰ *فصلنامه علوم اجتماعی*، دوره ۴۲ از صص ۶۳-۸۷
- ۱۲- فرهادی نژاد، محسن، (۱۳۸۸)، «فساد اداری و شیوه‌های کنترل آن»، *دومین همایش علمی و پژوهشی نظارت و بازرسی*.

- 10- Acemoglu, D., (1995), "Reward Structures and the Allocation of Talent", *European Economic Review*, 39: 17-33.
- 11- Alesina, A., Summers, L., (1993), "Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence", *Journal of Money, Credit and Banking*, 25(2): 151-162.

- 12- Al-Marhubi, F. A., (2000). "Corruption and inflation," *Economics Letters*, 66(2):199-202.
- 13- Baumol, W.J., (2004), "On Entrepreneurship, Growth and Rent-seeking: Henry George Updated". *The American Economist*, 48(1), 9-16.
- 14- Bjorvatan, K., Selvik, K., (2005), *Destructive Competition: Oil and Rent Seeking in Iran*, Unpublished Paper.
- 15- Damir, P. and Praksa, E.M. (2011), "Corruption and Inflation in Transition EU Members", *Journal of Public Administration*, 8(1): 475-505.
- 16- Dewan, A. (2011), "Corruption and Inflation: What's the Nexus", *Working Paper Series*: 1-32.
- 17- Di tella, R. and Braun, M. (2004), *Inflation, Inflation Variability, and Corruption*, Economics and Politics, Blackwell Publishing, 16(1), pages 77-100, 03.
- 18- Fischer, S., Sahay, R., Vegh, C., (2002), "Modern Hyper- and High Inflations", *Journal of Economic Literature*, 40(3), 837-880.
- 19- Ghosh, S. and Neanidis, K.C. (2010), "Corruption in Public Finances, and the Effects on Inflation, Taxation, and Growth, Centre for Growth and Business Cycle Research", Discussion Paper, (140):1-33.
- 20- Gulzar, S., Shafi, K. and Siddiqui (2011), "Does Correlation Exist Between Inflation and Corruption", *Journal of Cotemporary Research in Business*, 2(9): 390-397.
- 21- Huang, H. and Wei, S.J. (2001), "Monetary Policies for Developing Countries: The Role of Corruption", *IMF Working Papers*, International Monetary Fund.
- 22- Martinez, R. and Iyer, V. (2011), "Openness and Inflation: Evidence from The Seven Largest American Economies", *International Business and Economic Research Journal*, 10(3): 51-57.
- 23- Mauro, P., (1995), "Corruption and Growth", *The Quarterly Journal of Economics* 110(3): 681-710.
- 24- Murphy, K.M., Shleifer, A., Vishny, R.W., (1991), "The Allocation of Talent: Implications for Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2): 503-530.
- 25- Rahmani, T. and Yousefi, H. (2008), "Corruption, Monetary Policy, and Inflation: A Cross-Country Examination", *Working Paper*: 1-18.
- 26- Vindelyn, A. and Hillman, H. (2007), "Competition policy, inflation and corruption:

evidence from African economies”, *Applied Economics Letters, Taylor and Francis Journals*, 14(9):653-656

27- www.cpi.transparency.org, CPI Statistics

28- World Bank Development Indicators, WDI (2011), www.worldbank.org